

Sanajärjestyksen salakareja²

Raamatunkäännöskomitea viimeisteli äskettäin erästä Valitusvirsiä kohtaa. Käsitteilyn pohjana oli seuraava käännösehdotus:

Herra antoi juhlapäivän ja sapatin
unohtua Siionissa.

Rivijako johtuu siitä, että Valitusvirret
ovat runoa. Tätä kohtaa luettaessa syntyi

² Julkaistu Suomen Kuvalehden numerossa 51–52/1985.

kuitenkin epäily, että lukija voi aluksi hahmottaa sen väärin ja ajatella juhlapäivän ja sapatin antamista. Tällaista ajatuksen harhapolun mahdollisuutta tulisi välttää. Ehdotettiin seuraavaa muotoa:

Juhlapäivän ja sapatin Herra antoi
nohtua Siionissa.

Ei tässä kai suorastaan menty ojasta alikkoon, mutta syntyi joka tapauksessa uusi väärinkäsityksen mahdollisuus: joku voi luulla, että on puhe juhlapäivän ja sapatin Herrasta. Pälkäästä päästiin korvaamalla Herra hän-sanalla, joka tässä tekstiyhteydessä oli yhtä selvä:

Juhlapäivän ja sapatin hän antoi
nohtua Siionissa.

Esimerkkimme osoittaa, ettei sanajärjestys suinkaan ole yhdentekevä ainakaan kirjoitetussa tekstissä, josta puuttuvat sellaiset puheelle ominaiset selvennyskeinot kuin painotus ja tauotus. Samanlaiset vaarat kuin Raamatun kääntäjiä vaanivat jokaista kirjoittajaa. Suomen kielen sanajärjestys sallii kyllä paljon vaihteluita. Se ei ole yhtä sidonnainen kuin esimerkiksi ruotsin, ja sanajärjestyksen avulla suomessa voidaankin saada esiin monenlaisia tyylivivahteita. Mutta rajansa kaikella. Ainakin asiategistissä on selvyys kaikkein tärkeimpiä asioita. Siksi kirjoittajan täytyy pitää varansa, ettei sanajärjestys tee tepposia.

Otan vielä esille joitakin todellisista teksteistä poimittuja esimerkkejä: »Vuoden viimeisessä täysistunnossa koulutetuille sairaanhoitajille annettiin palkankorotus.» Kai lukija tämän lopulta oikein ymmärtää, mutta tuskin hän välttyy sellaiselta vitsikkäältä sivuajatukselta, että sairaanhoitajat olisi koulutettu täysistunnossa. Korjaus on yksinkertainen: »Vuoden viimeisessä täysistunnossa annettiin koulutetuille sairaanhoitajille palkankorotus.»

Tässä esimerkissä oli partisiipin edellä verbin määräite, ja juuri sellaisissa tapauksissa kaksiselitteisyys on usein uhkaamassa. Määräite voi viitata joko partisiippiin tai edempänä olevaan verbiin.

Mutta muutenkin voi epäonnistunut sanajärjestys viedä harhaan: »Täysin voimaton tiede-neuvosto on ohjelmoimaan yksityisen sektorin tutkimusta.» Tottahan tämänkin hyvällä tahdolla ymmärtää oikein, mutta varmaan monelle tulee ensin mielikuva täysin voimattomasta tiede-neuvostosta. Tästä ei pelkällä sanajärjestyksen muutoksellakaan saada oikein hyvää lausetta. Voitaisiin kirjoittaa vaikkapa näin: »Yksityisen lohkon tutkimusta ei tiede-neuvosto pysty ollenkaan ohjelmoimaan.»

Jälkijohtolauseen eli suoraa esitystä seuraavan johtolauseen sanajärjestys on sekin joskus ongelmallinen. Esimerkki romaaninsuomennoksesta: »— Vika oli kyllä suurelta osaltaan minun, Marguerite, joka jo oli ehtinyt tyyntyä, auliisti myönsi.» Ellei sanajärjestys ehkä aiheutaakaan suoranaista epäselvyyttä, niin joka tapauksessa sanonta on töksähtelevä ja teennäisen tuntuinen. Ellei enempää haluta muuttaa, niin seuraavanlainen sanajärjestys jo auttaisi asiaa: »— Vika oli kyllä suurelta osaltaan minun, myönsi auliisti Marguerite, joka jo oli ehtinyt tyyntyä.»

Tässä ei voida antaa yksityiskohtaisia ohjeita suomen sanajärjestyksestä. Eikä kovin tarkkoja ohjeita pidäkään antaa, sillä kirjoittajalla on useinkin paljon valinnan varaa. Suomen kielen sanajärjestys on suhteellisen vapaa, mutta ei mielivaltainen. Tällä kirjoituksella olen halunnut kiinnittää huomiota siihen, että sanajärjestyksikin on syytä tarkata. Asiatylin tulee ennen kaikkea olla selvää. Raamatun kääntäminen, josta aloitin juttuni, on siitä hankalaa hommaa, että alkuteksteissä on tuhkatiheään hämäreitä ja monitulkintaisia kohtia. Uusia epäselvyyksiä eivät kääntäjät missään nimessä saa luoda.

OSMO IKOLA